

Idősb Szinnyi József-bibliográfia

A magyarországi bibliográfia – ha Czvittingertől, illetve a *Specimen* 1711-es megjelenésétől számítjuk kezdetét – immár három évszázados múltra tekint vissza. Sokféle műfajban és formában sokan gazdagították a századok során a hazai könyvészetet, közülük többeknek a neve fogalommá vált; elég, ha csak annyit mondunk, hogy „Szabó Károly”, „Petrik Géza”, és mindannyiunk tudatában felidéződik egy gazdag bibliográfiai életmű, továbbá egy áldozatos és rokonszenves személyiség portréja, akinek munkássága nélkül bizony nem boldogulnánk napi munkánkban. És persze Szabó Károly és Petrik Géza mellett ott találjuk a nagy bibliográfus triász harmadik személyét, Szinnyi Józsefet. Olyanok ők hárman a magyar könyvtárosoknak és bibliográfusoknak – és most elnézést kérek a hasonlított – mint a hívő keresztényeknek a Szentháromság: együtt fejezik ki a bibliográfia lényegét, ugyanakkor önmagukban is jelentést hordoznak, mégis közösen jelenítik meg a magyar bibliográfia egészét és funkcióját. A bibliográfia egyik funkciója pedig a teljesség, az a többnyire egyébként elérhetetlen ábránd, hogy ami egyszer a szellem világában információként megszületett, az ne kallódjon el, megmaradjon, és ha szükséges (márpedig valamikor valakinek biztosan szükséges lesz) rendelkezésre álljon és használni lehessen. A bibliográfia létezése eleven cáfolata az amúgy derék és fölöttébb rokonszenves XII. századi teológus, Salisbury-i János (Johannes Saresberiensis) vélekedésének, aki *Metalogicon* című munkájában kemény szavakkal ostorozta azokat, akik fölöslegesnek tartják a trivium tárgyaival, vagyis a grammatikával, a retorikával és a logikával való foglalkozást. Ugyanakkor attól is óvta olvasóját, hogy jelentéktelen dolgokra pazarolja az idejét. Salisbury-i János ugyanis úgy vélekedett, hogy a tudományok művelése a lényeg megragadását jelenti, nem kell elveszni a részletekben. Mint írja, „...*ha minden cetlit áttanulmányozunk, és minden írást kibogozunk, ennek annyi köze lesz csak a lényeghez, mintha vénasszonyi pletykáknak szentelnénk figyelmet.*”*

Szinnyi József monumentális életműve természetesen nem cáfolata és nem is igazolása Salisbury-i János és az ő felfogását vallók nézeteinek; a tudományos megismerés két útja nem antitézise, hanem szintézise egymásnak: az adatok pozitívista gyűjtése, rendszerezése nélkül ugyanis elképzelhetetlen a nagy ívű összegzés, illetve a tudományos koncepciók és ötletek megbízható adatok nélkül igencsak gyenge lábakon állhatnak. A kettő együtt vezethet el a tudományos igazság megismeréséhez. A bibliográfia ehhez nyújthat alapvető segítséget, sőt legjelentősebb műveivel és alkotóival maga is a tudományos vizsgálat tárgya lehet.

Ahogy ez most történt az idősebb Szinnyi Józseffel, a bibliográfussal Gyurcsó Júlia monumentális bibliográfiája révén. A szerző több mint tíz éve foglalkozik

* Salisbury-i János: *Metalogicon*. (ford. Adamik Tamás). In: *Az égi és a földi szépről* : Források a későantik és a középkori esztétika történetéhez., közreadja Redl Károly. Bp., Gondolat, 1988. 338. p.

hőse munkásságával, Szinnyeiről összeállított könyvészete volt főiskolai, majd egyetemi szakdolgozata, és róla készítette az ELTE könyvtártudományi doktori iskolájában a védés előtt álló disszertációját. A nemrégiben két kötetben közzétett bibliográfia nem maga az értekezés, egyfajta „*Forschungsbericht*”, annak számbavétele, hogy mit írt Szinnyei és mit írtak róla. Természetesen nem ez az első bibliográfia Szinnyeiről, tulajdonképpen minden róla szóló későbbi kutatás kiinduló művét még maga állította össze és tette közzé a *Magyar írók élete és munkái* 13. kötetében, illetve önálló lenyomatban is *A Szinnyei-család írói* cím alatt 1909-ben. Minden későbbi bibliográfia összeállítója értelemszerűen erre a munkára támaszkodott, így Gazda István 2002-es összeállítása (megjelent az *Id. Szinnyei József emlékezete* című kötetben) és a 2006-ban kiadott könyvészet, vagyis az A. Szála Erzsébet vezette és Perjámosi Sándor által elvégzett kutatás, amely Gazda István sajtó alá rendezésében látott napvilágot.** Voltak tehát előzményei a közelmúltban közreadott munkának, azonban a Szinnyeihez valóban méltó összeállítás csak most született meg.

Gyurcsó Júlia hallatlanul nagy munkát végzett el; nagyon nagy mennyiségű anyagot kutatott fel és tett közzé kétkötetes munkájában. Mintegy 650 oldal a kiadvány terjedelme, és megkockáztatható a kijelentés, miszerint minden, amit Szinnyei írt és fennmaradt tőle, illetve amit valaha (egészen pontosan 2010-ig) érdemben róla írtak és így releváns szakirodalomnak tekinthető, helyet kapott a könyvészetben.

Az összeállító a monumentális bibliográfia közreadásával kettős célt kívánt szolgálni. Egyrészt a bibliográfiatörténeti kutatásokhoz, közelebbről természetesen a Szinnyei-kutatásokhoz kívánt megbízható segédletet készíteni a teljes anyag regisztrálásával, másrészt pedig a Szinnyei-kultuszhoz is adalékokat szolgáltatott könyvészetével. Ez utóbbi és a teljességre törekvés igénye magyarázza, hogy helyenként és első pillantásra szokatlan megoldásokkal is találkozunk a munkában, főleg az első kötetben, amely a nyomtatásban megjelent írásokat és a róla szóló irodalmat veszi számba 1848 és 2010 között. A tudományos kutatást ugyanis kevésbé szolgálja, hogy az összeállító a Szinnyeire vonatkozó szakirodalom keretében megadja azoknak a bibliográfiáknak, repertóriumoknak adatait is, amelyek természetesen regisztrálják könyvészeti műveit. Megtalálható a kötetben – hogy csak néhány példát említsek – a *Magyar Könyvszemle* 1876-os évfolyamában közzétett kurrens bibliográfia (279. tétel) vagy Makáry Gerő 1877. évi kurrens kereskedelmi bibliográfiája (301. tétel) éppen úgy, mint Kosáry Domokos történeti bibliográfiája mindhárom kiadásának adatai a megfelelő oldalak feltüntetésével (592., 593., 624., 697. tétel), illetve Galambos Ferenc gépiratos repertóriumuma a *Magyar Könyvszemlé*ről (594. tétel), amelyben Szinnyei folyóiratban publikált írásainak bibliográfiai adatai olvashatók.

Hasonlóan inkább a kultuszt és nem a tudományos kutatást szolgálja az a megoldás is, hogy az összeállító minden egyes tételnél közli a konkrét könyvtári lelőhelyet. Mivel elsősorban az Országos Széchényi Könyvtárban folytatta kutatásait, nem igazán tűnik indokoltnak minden esetben a konkrétan használt példány pontos könyvtári jelzetének közlése. Olyan periodikumok, mint például a *Magyar Könyv-*

** Id. Szinnyei József (1830–1913) könyvtártudós, akadémikus életműve. A tudósok bibliográfiusa. Anyaggyűjtés: Perjámosi Sándor. Bev. A. Szála Erzsébet. Sajtó alá rend. Gazda István. Sopron, NYME, 2006. 216 p.

szemle, nyilván több gyűjteményben is hozzáférhetők, így nem tűnik kellően indokoltnak a választott megoldás.

A bibliográfia első kötetének legnagyobb értéke a tételekhez kapcsolódó annotáció. Gyurcsó Júlia nem elégedett meg a tartalmi feltárás mondhatnók, klasszikus bibliográfiai megoldásaival, vagyis a különféle mutatók összeállításával, hanem minden tételt bőségesen annotált, többnyire egyébként magukat a szövegeket beszélteti. Ezáltal szinte folyamatosan is olvashatóvá válik a bibliográfia, a használó sokkal mélyebben megismeri az irodalmat, és ha nem is pótolja – mert nem az a célja – az eredeti közlemény elolvasását, a kutatásnak nagyon nagy szolgálatot tett az összeállító a bőséges tartalmi ismertetéssel. A tételek egyébként nem is az annotációkkal zárulnak, hanem a tárgyszavakkal, amelyek a tárgymutatóban válnak visszakereshetővé. Utóbbit érdemes a használónak előzetesen alaposan tanulmányozni és megismerni a struktúráját. A tárgyszavak egy része ugyanis nem igazán tűnik relevánsnak, olyanokra gondolok, mint például *adatgyűjtés*, *kutatómunka*, *személyiség*. A tételek után közölt többtagú, illetve összetett tárgyszavak közül a **fett** betűtípussal szedett elemek találhatóak meg a tárgymutatóban, gyakran a tárgyszó invertált formája, azonban előfordul néha bizonyos következetlenség az invertált alak kiválasztásában (az *életrajzi lexikon* összetett tárgyszónál utalót találunk a *biobibliográfia* alakra, de megtaláljuk a mutatóban a *lexikon*, *életrajzi* alakot is. Kérdés lehet persze, hogy az életrajzi lexikon azonos-e a biobibliográfiával, illetve a tárgymutatóban utalóként szereplő *biográfia* teljes egészében megfeleltethető-e a biobibliográfiával). Hasonló probléma a szinonimák kezelésénél is megfigyelhető, például van egymástól függetlenül *kultúrtörténet* és *művelődéstörténet*: a kultúrtörténetnél találunk bővítő utalót a művelődéstörténetre, a művelődéstörténetnél azonban hiányzik a *lásd még* megjegyzés. Vagyis a tárgymutató roppant nagy segítséget jelent a bibliográfiában közzétett anyag megismeréséhez, de célszerű a használat előtt alaposan tanulmányozni a választott megoldást, mintegy „ráhangolódni” az összeállításra, az abban alkalmazott módszerekre.

A bibliográfia szerkezete jól áttekinthető. Az első kötet – szó volt róla – a nyomtatott anyagot tartalmazza. Három fő részre tagolódik a kiadvány. Az első az *Id. Szinnyei József írásai (1852–1913)* című, amely négy további alfejezetben regisztrálja a művek adatait (*Könyvészeti munkák*, *Módszertani publikációk*, *Történeti jellegű írások*, *Egyéb publikált Szinnyei-irodalom*). Összesen 240 számozott tételben sorakoznak írásai; azonos tételszámot kaptak egyébként a hosszú éveken, évtizedeken keresztül megjelenő kurrens könyvészetek és egyéb folytatólagosan közölt cikkek, így azután egy-egy tételszám gyakran több tucat írást foglal egybe. Szinnyei kétségtelenül arra törekedett, hogy jelen legyen a sajtóban, bizonyos értelemben a mennyiség megszállottja volt. Gyurcsó Júlia a második kötet bevezető tanulmányában bőségesen idéz fiához, az ifj. Szinyei József nyelvészhez írott atyai levelekből. Ezekből kiderül, hogy a szabályos egyetemi végzettséggel, doktori címmel rendelkező fiú komoly fenntartásokkal szemlélte apja „*mindegy mivel, csak jelen lenni a sajtóban*” elvét. Őt már nem annyira a mennyiség, a heti- és napilapokban közölt, sokszor nyúlfarknyi bibliográfiai közlemények megjelentetése, mint inkább a rangos tudományos folyóiratokban való publikálás vonzotta. Az egyes csoportokon belül a tételek elrendezése időrendi.

A második rész címe: *Írások Id. Szinnyei Józsefről*, a 241. tételtől a 766-ikig sorakoznak a róla szóló írások. Gyakorlatilag egységes időrendben találjuk a közle-

ményeket, a könnyebb áttekinthetőség érdekében azonban az összeállító két alfejezetben közli az anyagot: az első az *Életében megjelent irodalom* (241–532. tétel), a második pedig az *Id. Szinnyei József halála (1913. augusztus 9.) utáni irodalom* (533–766. tétel). A tételek közötti esetleges kapcsolatot a szerző vagy az annotációkban vagy külön megjegyzésben általában jelzi, egy-két esetben azonban ez elmaradt. Az 589. tétel *Arany János* egy, Szinnyei Józsefhez 1867. szeptember 18-án írt önéletrajzi vonatkozású levele, amelyet a bibliográfus irodalomtörténész fia, Szinnyei Ferenc tett közzé 1948-ban az *Irodalomtörténeti Közleményekben*. A 614. tétel ifj. Kozocsa Sándor közleménye a Magyar Könyvszemle 1964. évi folyamában: ugyanannak a levélnek közlése. Az annotációban azt olvassuk, hogy „1948-ban az *Irodalomtörténeti Közleményekben* sajtókészen állt, de nem jelent meg Szinnyei Ferenc hagyatékából Arany János Szinnyei Józsefhez, a bibliográfushoz intézett kiadatlan önéletrajzi levele. (Kelt Pest, 1867. szept. 18.)”. A nyilvánvaló ellentmondást jó lett volna tisztázni.

Az első kötet harmadik része a *Mutatóapparátus*. Az említett tárgymutatón kívül *Névmutató* tárja fel a szerzők és szerkesztők személyét. *Évmutató*, illetve *Címmutatók* kapcsolódnak még a bibliográfiához, az utóbbiból még hozzá három. A *Címmutató I.* az önálló, összefoglaló művek, segédkönyvek, gyűjteményes munkák, egyetemi jegyzetek, évkönyvek, almanachok, monográfiák, különlenyomatok jegyzéke; a *Címmutató II.* a folyóiratok, közlönyök, értesítők és hírlapok felsorolását tartalmazza, míg a *Címmutató III.* a tanulmányok, cikkek, rendeletek, szócikkek elnevezése szerinti rendben teszi visszakereshetővé az anyagot. Megkockáztatható az állítás, miszerint egy egységes címmutató jobban szolgált volna a tájékoztatást. Például a bibliográfiában a 173. tétel Szinnyei akadémiai székfoglalóját tartalmazza Sándor Istvánról *Az első magyar bibliográfus* címmel. Ez megjelent az *Akadémiai Értesítő* 1901. évi 12. kötetének 11. füzetében, ugyanakkor napvilágot látott egy terjedelmesebb változata is a Gyulai Pál szerkesztette *Értekezések a Nyelv- és Széptudományok Köréből* című kiadványban. Ez a szöveg azután különlenyomatként is napvilágot látott 1901-ben. A bibliográfia 174. tételszámon regisztrálja ezt a változatot. A *Címmutató I.* elvezet a 174. tételhez, a *Címmutató III.* pedig megadja mind a 173., mind a 174. tétel címét. Ugyanakkor elmaradt a legegyszerűbben kézbe vehető (igaz, rövidített) szöveg lelőhelyének megadása. A székfoglalót ugyanis közölte 2002-ben a Gazda István szerkesztésében napvilágot látott *Id. Szinnyei József emlékezete* című gyűjteményes összeállítás. A kötet természetesen szerepel a bibliográfiában, a *Címmutató I.* el is vezeti a használt kiadványhoz, azonban közleményeinek analitikus feltárása elmaradt. Mindent összevetve, a három címmutató helyett egy összesített jobban használhatóvá tette volna a könyvészetet.

Az *Évmutató* az adott esztendőben megjelent írásokat regisztrálja tételszám szerint, és a kötet végén külön *Kronológia* közli Szinnyei József életútjának főbb eseményeit. A kötet bevezető részében Gyurcsó Júlia írása olvasható Szinnyeiről, illetve itt kapott helyet az *Útmutató a bibliográfia használatához* című rész. A 23–30. oldalakon olvasható a tételek bibliográfiai leírásánál alkalmazott szabályrendszer. Mivel gyakorlatilag az új bibliográfiai szabvány alkalmazásáról van szó, megoldható lett volna ennek a ténynek közlése és a szükségszerű eltérések bemutatása a közölt hét oldalnál sokkal rövidebben.

A második kötet – szó volt róla – a kéziratos anyagot tárja fel, alcíme szerint: *Kéziratos hagyatéka, könyvtári és levéltári iratok (1792–1913)*. Az 1792-es év-

szám a bibliográfus édesapja, Aloysius Färber születési időpontját jelenti, Gyurcsó Júlia ugyanis megtalálta Szlovákiában, a *Nyitraivánkai Megyei Levéltárban* születési bejegyzését. Nem vitás, hogy a monumentális bibliográfiának ez a kötet jelenti valódi nóvumát, hiszen – láttuk – különböző bibliográfiák azért készültek Szinnyei műveiről és munkásságáról. A levéltári anyag azonban jószereivel feltáratlan volt eddig. Hosszú évek áldozatos munkájával készült az összeállítás; köszönet érte.

Gyurcsó Júlia a kötet bevezető tanulmányában egyrészt érzékletes portrét készít Szinnyeiről a *Naplók* alapján, másrészt pedig ismerteti a kéziratos anyag egészét. A kötet a hagyatékat és a forrásokat őrző közgyűjtemények szerint mutatja be a forrásokat. Szinnyei hagyatéka és levelezése a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárába került, ebből adódóan mintegy 200 oldalon keresztül sorakoznak az intézményben őrzött kéziratos dokumentumok adatai. Legterjedelmesebb a levelezése, közel tízezer, hozzá írt levelet regisztrált az összeállító. A levélírók száma is tekintélyes, több mint háromezer személyről van szó. Jelentős az általa írt levelek, illetve fennmaradt fogalmazványok száma is, több mint kétezer. A levelek jegyzéke teszi ki a kötet terjedelmének nagy részét, és nyilvánvaló, hogy a Szinnyeire, de tulajdonképpen a XIX. század második felére és az új század első éveire vonatkozó könyvtári, bibliográfiai kutatásoknak is alapvető forrása a levelezés. Csakúgy, mint *Naplóinak* 64 kötete, amelynek feldolgozását Gyurcsó Júlia elkezdte és részben készülő doktori disszertációjában hasznosítja.

Az Akadémiai Könyvtár mellett feltárta az Országos Széchényi Könyvtárban, a Magyar Országos Levéltárban és az ELTE Egyetemi Levéltárban található kéziratos anyagot. De kutatásait kiterjesztette a történelmi Magyarország jelenleg Szlovákiához tartozó részére, közelebbről a Rév-Komáromi Járási Levéltár és a Nyitraivánkai Megyei Levéltár a vonatkozó anyagát is feltárta. Két rövid jegyzék zárja a kötetet, a hazai oktatási intézményekben Szinnyeiről készített szakdolgozatok listája, valamint a Tatabányán, a József Attila Megyei Könyvtárban őrzött kéz- vagy gépiratos dokumentumok közlése teszi teljessé a bibliográfiát. (A könyvtárban 1974 óta működik a Szinnyei-kör.) A második kötet anyagát *Névmutató* tárja fel. A két kötet anyaga egyébként a mellékletként csatolt CD-n is tanulmányozható, az elektronikus tartalomkereső még hatékonyabbá teszi az információk visszakeresését.

A kitűnően használható és Szinnyei életművéhez méltó bibliográfiát az Eötvös Loránd Tudományegyetem az NKA anyagi támogatásával jelentette meg. A kötetet a könyvtártudományi doktori program vezetője, Sebestyén György lektorálta és szerkesztette. Remélhetően a szerző doktori értekezésésként készülő, Szinnyei Józsefről írt részletes szakmai pályaképe is megjelenik majd nyomtatásban.

(Gyurcsó Júlia: *Idősb Szinnyei József. Bibliográfia*. 1. kötet, Nyomtatásban megjelent írásai és a róla szóló szakirodalom : 1848–2010. 343 p. 2. kötet, *Kéziratos hagyatéka, könyvtári és levéltári iratok* : 1792–1913. 308 p. CD melléklettel. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2011.)

Pogány György